

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

סוציולוגיה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	(שאלה אחת $\times 12$)	—	12 נקודות
פרק שני	—	(ארבעה סעיפים $\times 11$)	—	44 נקודות
פרק שלישי	—	(ארבעה סעיפים $\times 11$)	—	44 נקודות
סך הכול	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: (1) ענה בתמצות ובבהירות.

(2) בתשובותיך השתמש במושגים שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (12 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך, וענה על אחת מן השאלות 1-2 (12 נקודות).

כדי למנוע את התפשטות מגפת הקורונה, אירועי ספורט שונים בישראל ובעולם נערכים ללא נוכחות קהל, ומשודרים בטלוויזיה ובאינטרנט. ברשויות רבות יש התומכים בקיום אירועי ספורט ללא נוכחות קהל. אבל אוהדים רבים מתנגדים לקיום האירועים האלה ללא נוכחות הקהל. לטענת אוהדים אלה, חוויית הצפייה באירועי הספורט נפגעת בשידור מרחוק וכן מתבזבזים משאבים יקרים.

1. הסבר מהי פונקציה גלויה ומהי פונקציה סמויה.

הדגם אחד מן המושגים האלה באמצעות הפתיח.

2. הסבר והצג באמצעות שני מושגים ו/או עקרונות מתאוריית הקונפליקט את הוויכוח המתואר בפתיח.

פרק שני (44 נקודות)

ענה על ארבעה סעיפים מן השאלות 3-6 (לכל סעיף – 11 נקודות).

3. עידן, תלמיד כיתה י"ב, החליט להשתתף במופע הריקוד במסיבת סיום הלימודים. עידן הוא הנער היחיד שבחר להשתתף במופע הריקוד. בזמן האחרון עידן חש שחבריו לכיתה לועגים לו. כמה מהם אף החלו לכנותו בכינויי גנאי בחזרות, לכן הוא שוקל לבטל את השתתפותו במופע הריקוד.

א. הסבר מהי קונפורמיות.

הצג שני גורמים לקונפורמיות, והסבר על פי אחד מהם את החשש של עידן להשתתף במופע הריקוד. (11 נקודות)

ב. הסבר מהו חיברות מגדרי לתפקידי מין. הדגם אותו באמצעות הפתיח. (11 נקודות)

4. לפניך טבלה. עיין בטבלה וענה על הסעיפים אחריה.

אחוז הרווקים לפי גיל ומין, יהודים ומוסלמים, 1980 ו-2016

בני 45-49				בני 25-29				
גברים		נשים		גברים		נשים		
מוסלמים	יהודים	מוסלמים	יהודים	מוסלמים	יהודים	מוסלמים	יהודים	
1%	3%	4%	2%	26%	33%	16%	19%	שנת 1980
4%	12%	12%	10%	49%	62%	20%	46%	שנת 2016

אוחזר מתוך אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, www.cbs.gov.il

א. הצג שתי מסקנות העולות מן הנתונים שבטבלה. בסס את תשובתך על נתונים אלה. (11 נקודות)

ב. הסבר מהי קוהביטציה. הדגם מושג זה באמצעות הטבלה. (11 נקודות)

5. בשנים האחרונות מתחולל שינוי בתפיסת האבהות. אבות רבים רוצים להיות מעורבים יותר בחיי ילדיהם, ובין השאר, לאסוף אותם מן הגן. אך בפועל רק אבות מעטים אוספים את ילדיהם מן הגן בסוף יום הלימודים.

איזנברג צבר, ס'. (2019, נובמבר 27). מי אוסף את הילד מהגן? האבות של היום יוצאים מוקדם יותר מהעבודה. אוחזר מתוך: www.ynet.co.il [24/08/2020]

א. הסבר מהי "סטייה חברתית". האם אב האוסף את ילדו מן הגן בסוף יום הלימודים נחשב "סוטה"?
נמק את תשובתך. (11 נקודות)

ב. הסבר מהו "מגדר", והדגם מושג זה באמצעות הפתיח. (11 נקודות)

6. בשנים האחרונות מרכזי קניות רבים מאבדים לקוחות לטובת אתרי קניות מקוונים. בעבר נפוצה התופעה של קניות ברשת בעיקר בקרב בני נוער, אולם כיום היא נפוצה בכל שכבות האוכלוסייה.

Ynet. (2019 נובמבר 7). מקליקים ורוכשים: הרגלי הצריכה שלנו. אוחזר מתוך: www.ynet.co.il [13/12/2020]

א. הסבר מהי תרבות הצריכה. הדגם מושג זה באמצעות הפתיח. (11 נקודות)

ב. הסבר את המושגים "קבוצת השתייכות" ו"קבוצת התייחסות".

הסבר באמצעות אחד מן המושגים האלה את התופעה של קניות ברשת. (11 נקודות)

פרק שלישי (44 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך, וענה על ארבעה סעיפים מן השאלות 7-10 שאחריו (לכל סעיף – 11 נקודות).

פתאום אנחנו הסוהרים של ההורים

מעובד על פי: בחור ניר, ד. (2020, יוני 4). פתאום אנחנו הסוהרים של ההורים. אוחזר מתוך: <https://newmedia/calcalist.co.il> [03/11/2020]

המתח הזה מוכר בהרבה משפחות: ההורים מזדקנים, והילדים דואגים. הם מבקשים שיפסיקו לנהוג, שיקפידו על התזונה, שישמרו על עצמם. ההורים מרגישים שהעצמאות שלהם נפגעת, וכעת, כשהמדינה מורה "לשמור על סבא וסבתא" בקורונה, העימות נהפך לבעיה לאומית.

במשפחות רבות, שבהן הילדים כבר מבוגרים בעצמם, הם מנסים לאסור על הוריהם המבוגרים לחבק אותם, לצמצם או למנוע מפגשים עם הנכדים, להזכיר להם לא להרבות בהסתובבות ולהקפיד על עטיית מסכות. ההורים, מצידם, מרגישים שמתערבים בחייהם ופוגעים בעצמאות שלהם. בחלק מן המקרים הם מסרבים להודות בהיחלשות הגוף או הקוגניציה, מה שגורר ויכוחים רבים.

נ' (בת 47) מרחובות מספרת על אימה, אלמנה בת 72: "אני מרגישה שאימא שלי לא תמיד מבינה מה עומד מאחורי הבקשות שלי או מאחורי ההוראות הרשמיות, כך שלפעמים אני צריכה ממש לאיים עליה. למשל כששמעתי שהיא הולכת לסופר ולקופת חולים כרגיל, אמרתי: 'אם תלכי למרפאה של קופת חולים אני לא אצלצ' אליך יותר'."

לדברי החוקרים פרופסור חיים חזן ופרופסור עמיה ליבליך, שרואיינו לכתבה על היחס לזקנים בימי הקורונה ובכלל, ההתמודדות המורכבת הזאת עם הורים מבוגרים אינה מתנהלת בחלל ריק, והיא מושפעת מן היחס הכללי של החברה לקשישים.

"המסר במסיבות העיתונאים הוא שעל הילדים לתפוס את עצמם כמבוגר האחראי בסביבה, 'שמרו על סבא וסבתא'. המסר לא היה: 'אתם אזרחים ותיקים, שמרו על עצמכם'. ההנחיות בעייתיות", אומרת פרופ' ליבליך, "הן מכניסות את כל אוכלוסיית הגיל השלישי לסדר אחד [קבוצה אחת], כשבפועל בין אדם לאדם יש שונות במצב הבריאותי והאישייתי". כך, בחסות הקורונה, מתוך מה שנראה ככוונה טובה נוצרת אפליה או תדמית שלילית של אדם זקן. "ברור שגם לאדם מבוגר שאולי מוגבל קצת או זקוק לעזרה לפעמים, יש מה לתרום, ניסיון, חוכמת חיים, וזה הופך אותו לשווה ערך במשפחה, גם אם הוא לא יכול לעמוד על סולם".

לדברי פרופ' חזן, הדימוי שנוצר לזקנים במגפת הקורונה יצר אצל כמה מהם תלות באחרים, לכאלה שאינם מסוגלים לקבל החלטות ולשלוט בטריטוריה ובזמן שלהם. בפועל, אם הם לא היו בקבוצת סיכון, הם היו יכולים לקבל החלטות בעצמם, בדיוק כמו אחרים. "אי אפשר לשלול מהם את זה, או את התפקיד כסבא וסבתא שהוא מרכזי בחייהם, את הריגושים, האהבה והדאגה בקשר עם הנכדים. אין עונש גדול מזה".

ומה כל זה עשה ליחסים בין הילדים להוריהם?

אף שהורים מבוגרים רבים חיים בבתי אבות, ילדיהם מוצאים את עצמם אחראיים לשלומם. פרופ' חזן אומר: "ילדים נהפכו בעל כורחם ובעצב גדול לסוהרים של ההורים שלהם, וההורים נהפכו לחוסים. [...] הילדים מביאים להורים אוכל, הם נהפכו להיות הסגל שמשגיח, מנהל את החיים של המבוגרים, [...] נותן פקודות, קובע פרמטרים של זמן. בעבר זה היה שמור למצבים קיצוניים, ובחסות הקורונה זה קיבל לגיטימציה חברתית".

מדובר בסוגיה של חינוך ואוטונומיה – סיוע בלי לפגוע בעצמאות. לכן צריך לומר למבוגרים מה הם התנאים החדשים שנוצרו, מה הן הסכנות, ולתת לאנשים את זכות הבחירה. לא להתייחס אליהם כמו אל ילדים שצריכים להיות ממושמעים וצייתנים. גם דוקטור שי בריל, מרואיין נוסף בכתבה, מדגיש ש"החלק הכי חשוב הוא לאפשר לאדם המבוגר להשמיע את קולו. לא לדבר אותו, לתת לו לדבר, ולא לדבר מעל ראשו. חשוב להציע למבוגר משהו, ברוח של 'אני דואג לך, בוא נחשוב על זה יחד', ולא לכפות זאת עליו, כדי לא לפגוע בכבודו ובזכותו לאוטונומיה". לדבריו, "הנוק של הכפייה גדול בכל הנוגע למערכת היחסים, הכבוד ואיכות החיים".

ד"ר בריל חוזר ומדגיש את הנקודה הזאת: "צריך להיות רגיש לסיטואציה", הוא אומר. "כשאתה רוצה לעשות משהו לאדם מבוגר, תשאל אותו אם אפשר לעשות זאת. אל תפלוש, אל תעשה דברים בלי שביקשת ושאלת, כמובן אלא במקרים שהשיפוט שלו משובש".

ענה על ארבעה סעיפים מן השאלות 7-10 (לכל סעיף – 11 נקודות).

כדי להדגים מושג או תאוריה הנזכרים בקטע, לא מספיק להעתיק משפטים מן הקטע. יש להסביר את הקשר בין הנאמר בקטע ובין הנדרש בשאלה.

7. א. מהי סנקציה? ציין והדגם איזה סוג סנקציה בא לידי ביטוי בקטע. (11 נקודות)
ב. ציין והסבר באמצעות כל השלבים בתאוריית ה"אני במראה" של קולי את התפיסה החברתית של המבוגר המתוארת בקטע. (11 נקודות)
8. א. ציין והסבר שתי סביבות אקולוגיות, והדגם אחת מהן מן הקטע. (11 נקודות)
ב. הסבר מה הם צרכים אינסטרומנטליים ומה הם צרכים אקספרסיביים. הדגם אחד מסוגי הצרכים האלה מן הקטע. (11 נקודות)
9. א. ציין והסבר באמצעות שני מושגים ו/או עקרונות מגישת האינטראקציה הסימבולית את חוסר ההסכמה בין ההורים המזדקנים ובין ילדיהם, כפי שמתואר בקטע. (11 נקודות)
ב. הצג שני ערכים שבאים לידי ביטוי בקטע.
לפי איזה ערך היית נוהג? נמק את תשובתך. (11 נקודות)
10. א. הסבר מהי בעיה חברתית.
מהי הבעיה החברתית המוצגת בקטע? (11 נקודות)
ב. הצג שני מאפיינים של המשפחה הפוסט־מודרנית, והדגם אחד מהם מן הקטע. (11 נקודות)

בהצלחה!